

Konference SLUNEČNICE

Ekonomická fakulta
VŠB-TU Ostrava

Čeladná, Beskydy
11. – 12. 11. 2009

Ohlasy písní evropských

Alžběta Peutelschmiedová

Ústav speciálněpedagogických studií
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
peutel@pdfnw.upol.cz

Abstrakt: Příspěvek přináší krátký náhled na aktuální publikaci Konrada P. Liessmanna (*Teorie nevzdělanosti*). Tato publikace kriticky ukazuje možnosti aktuálně nabízené úrovně výuky ve školách i na univerzitě. Zdůrazňuje potřebu změny vzdělávání také v případech znevýhodněných studentů.

Klíčová slova: úroveň vzdělávání, znevýhodněný student, aplikace IT, reforma, kritická analýza

Abstract: This item gives a brief overview of the publication of K.P.Liessmann. His book describes the possibilities offered by up-to-date level of education at school and university. It outlines the necessity of changes of education of the handicapped too.

Keywords: level of education, student with handicap, application IT, reform, critical analysis

Nejprve bych chtěla upřímně poděkovat za možnost již potřetí vystoupit na fóru odborníků účastnících se konference pořádané Centrem pro znevýhodněné studenty Slunečnice pod patronací Ekonomické fakulty VŠB-TU Ostrava. Šťastnou shodou náhod se zde záměry pořadatelů protínají s mými celoživotními aktivitami v oblasti vzdělávání znevýhodněných žáků a studentů.

Dovolte, abych se malou odbočkou vrátila k loňskému ročníku konference Slunečnice. Vedle řady podnětů k zamyšlení jsem si z něj odvážela sborník *Handicap v příbězích*. S nadšením jsem ho půjčovala a jeho obsah šířila nejen mezi svými studenty speciální pedagogiky, ale také mezi svými kolegy. Jedná se o počín zcela mimořádný. Materiály přiložené k pozvánce na letošní konferenci napovídají, že se již rodí pokračování zmiňovaného sborníku. Mám na mysli projekt ICT Bridges s výstupem sbírky *ICT Bridges Stories*. S potěšením budu jeho myšlenky a záměry propagovat na našem *Ústavu speciálněpedagogických studií* při PdF UP v Olomouci. Sama bych však aktuálně setrvala ještě u tradičních zdrojů informací a způsobu jejich šíření.

Nedávno jsem dostala půvabnou obrazovou publikaci s působivou předmluvou Terezy Brdečkové. Nechci rozebírat, co mohlo být pro mladého muže-vysokoškolačka impulsem, aby své babičce – tedy mně – daroval knížku s titulem *Ženy, které čtou, jsou nebezpečné* (Knižní klub 2008). Právě aktuální akvizice mé čtenářského zápalu by se měla stát bází nabídky úvah a reflexí pro odborníky shromážděné na této konferenci. Začnu však citací z denního tisku. V článku uveřejněném v srpnových Lidových novinách mě zarazila otázka: „Umíte si dneska představit, že by nějaká reklama vyprovokovala podobnou responzi?“ Proč tak nabubřele? Nestačila by odezva,

odpověď, když už tak *reakce*, nejlépe asi *ohlas*? Ta úvaha mě vrátila do červencových dnů, na 53. Šrámkovu Sobotku. Ty, kteří se obávají, že teď přijdu s lyrikou a tesknými, musím nařknout ze zkosnatělého myšlení. Tradiční – již 53. ročník – literárního festivalu se letos konal v duchu hesla *Šrámkova Sobotka-on line aneb jazyk, literatura, škola a nová média*. Jak zcestná a škodlivá je každá předpojatost (a jak často na něco takového narážíme v oblasti handicapu)! Jen pro zajímavost uvedu názvy některých přednášek: *Autorské právo na internetu – E-learning ve výuce českého jazyka a literatury. Mýty a realita – Práce s interaktivní výukovou tabulí*. V průběhu festivalového týdne přišla několikrát na přetřes publikace, o níž chci hovořit. Prostě vyvolala nebyvalý *ohlas*.

Nedá mi, abych si s tím slovem trochu nepohrála. Všem nastávajícím maturantům, bohužel stále ještě ne maturit nějak srovnaných, připomenu dvě výročí. Mohou se hodit. Letos uplynulo 180 let od prvního vydání *Čelakovského Ohlasu písní ruských (1829)* a o desítku méně roků od *Ohlasu písní českých (1839)*. Z těch bychom si mohli s povzdechem spolu se Spirituál kvintetem zazpívat stále aktuálního Pocestného – *Je to chůze po tom světě...*

Mám v sobě zabudovanou úctu k autoritám. Ve vědeckém světě, nejen českého rozměru, je pro mne takovou autoritou například Václav Cílek. Dovolím si připomenout, že *Václav Cílek (1955) je geolog, klimatolog, spisovatel, filosof, překladatel a v neposlední řadě popularizátor vědy* v tom nejlepším slova smyslu. Ve svých pracích se zabývá především změnami klimatu a prostředí, interakcemi mezi přírodou a civilizací. Získal několik prestižích cen za literaturu a přínos české vědě. Jeho aktivity se často setkávají s působností *Stanislava Komárka (1958)*, neobvykle pronikavého glosátora přírodních a společenských proměn, *profesora pro obor filosofie a dějin přírodních věd*, s hlubokým ponorem například do *etologie a antropologie*.

S knihou, jejíž identitu již konečně odhalím, jsem se poprvé setkala v článku Václava Cílka v 6. čísle (2209) časopisu *Vesmír*. Pod titulem *Industrializace vzdělávání* se respektovaný vědec zamýšlí nad knihou *Konrada Paula Liessmann: Teorie nevzdělanosti - Omyly společnosti vědění (Academia 2008)*. S Václavem Cílkem ani se Stanislavem Komárkem bych se nikdy nemohla jakkoli srovnávat. Naštěstí ani věkem. Nejsou jako já pro případnou následnou diskusi věkem handicapováni. Každý záblesk chuti reagovat prosívám slovy herce a režiséra Jana Kačera: „Zboží je ještě na skladě, ale jeho doba již prošla. Mělo svoji cenu, a dnes? Totální likvidace“ (Mírnou oklikou, Eminent 2005).

Může se ale objevit ještě podstatnější připomínka: *proč přicházím s knihou reflektující stav společnosti vědění na konferenci věnovanou vzdělávání znevýhodněných studentů?* Mám silný pocit, že ten problém sem patří. Dotknu se ožehavých, obcházených, většinou nepřiznávaných myšlenek. Diskutovat o potřebě, nutnosti zpřístupnění vzdělání lidem, kteří jsou porůznu označováni jako handicapováni, postižení nebo se specifickými vzdělávacími potřebami je zcela mimo jakoukoli diskusi. Problém je v *kvalitě* zpřístupňovaného vzdělání. Pokud se na toto téma nějaké diskuse vedou, jsou to z velké části – řečeno slovy Ferdinanda Peroutky – louže slov. Stále dovolávaný *Komenský* napsal: „*Slova jsou jako u rostliny lupení a listí. Kde jich mnoho a silně bují, málo pod nimi skrývá se ovoce*“. Kdo z různě zaangażovaných či nejširší veřejnosti otevřeně přizná, že „*ovoce vzdělání*“ pro handicapované mívá často pro mnohé z nich nepříjemně *charitativní příchut*? A co ještě hůře – někdy v podvědomí doutnají potlačované myšlenky *pozitivní diskriminace*. Ne jen v povědomí vzdělávajících, a to i

v důsledku nežádoucího soucitu nebo nedostatku orientace v problému. Ale s větším dopadem potom v praxi, při hledání život naplňujícího zaměstnání, v případě handicapovaného spíše v pravém slova smyslu povolání.

V otázce zpřístupnění vzdělání znevýhodněným studentům jsem na straně barikády bojující za vzdělání co nejkvalitnější. Nabídnu jistou paralelu s dobou v českých zemích našťestí již minulou. Ve snaze domoci se přístupu ke vzdělání v případech s určitým politickým „škraloupem“ poslední naději v mnohých případech dával excelentní výkon u přijímacích zkoušek. V době ne nejostřejší normalizace bylo možné se na tuto skutečnost odvolávat. Podobně znevýhodněný student vybavený ne pouze pomíjivými informacemi a technicky rychle se proměňujícími dovednostmi, ale skutečným vzděláním, bude na pomyslném trhu práce vystupovat mnohem sebevědoměji, bude konkurenceschopnější.

Liessmannova publikace je možná jednou z prvních vlaštovek upozorňujících na zatím (rádo?)přehlížená nebezpečí. Rozhodně ne ojedinělou. Již v roce 2006 reaguje *Stanislav Komárek* v jednom z rozhovorů na konstatování dotazujícího, že „...vědecké chrámy, nezřídka ještě z devatenáctého století, už chátrají, zatímco ty finanční se lesknou“. Činí tak slovy: „Oba světy se už navzájem kontaminovaly. Měřítkem kvality vědce je mimo jiné, kolik získal grantových prostředků. O poznání se už moc nehovoří. Je to trochu, jako by se diecéze hodnotila podle toho, kolik vybrala na desátkách“ (O úskalích, soumracích a úsvitech vědy. In Komárek, S. Hřebci nepatří do guláše. NC Publishing 2006). Komárek je mnohem odvážnější než Komenský, který v dialogu O stavu učených (1663) již na sklonku svého života smutně přiznává: „Milý brachu, pěkná věc jest pěknou míti bibliotéku.“ „I když se jí neužívá?“ díím já. A on: „I ti, kdož bibliotéky milují, mezi učené se počítají.“ Já sobě na mysl: „Jako někdo kladiv a klišťi hromady maje, a k čemu jich užívati nevěda, mezi kováře.“ Říci však toho, abych sobě neutržil, nesměl jsem.

Abych poskytla zbraně – a znovu doložila zájem o problém – i straně protivné, upozorním na publikaci *Johna Brockmana. Třetí kultura - Za hranice vědecké revoluce* (Academia 2008). Nacházíme v ní – opět formou dialogu – i těžkou kritiku stávajícího univerzitního vzdělávání. Například Murray Gell-Mann tvrdí, že „...nic takového jako vzdělávání neexistuje. Jedná se jenom o pomoc někomu jinému při učení...představa, že nějaký profesor na univerzitě musí odučit řadu přednášek například o elektromagnetické teorii, mi připadá jako naprosté šílenství. Pokud profesori skutečně chtějí napomáhat učení, mohou odpovídat na otázky, když jsou studenti v koncích, zadávat složité problémy a fascinující literaturu a tu a tam uspořádat vzrušující přednášky. A samozřejmě vybírat učebnice, a pokud to bude nutné, i na videu nahrané přednášky. Zkrátka mohou sloužit jako zdroje pro studenty zapojené do komplexního adaptivního výukového procesu“.

Ať se svými názory a zkušenostmi postavíme na tu či onu stranu, měli bychom si připomenout kritický realismus z myšlenkové dílny Karla Raimunda Poppera. Lehčí formou ho přibližují dva lékaři v pravdivé a současně vtipně napsané knížce: „Při hledání pravdy nemá smysl hledat souhlasné údaje, sbírat bílé labutě. Jen nesouhlasná pozorování nabízejí možnost pokroku k hlubšímu porozumění...tvrzení „všechny labutě jsou bílé“ lze zničit zaznamenáním jediné černé labutě“ (Škrabánek, P., McCormick, J. Pošetilosti a omyly v medicíně. Nakladatelství LN 1995). Vrátime-li se ke kritickému realismu, pohybujeme se mezi verifikací a falsifikací. Verifikace často potvrdí to, co chceme, aby potvrzeno bylo. Podle Poppera by se měl vědec pít po možnosti

falsifikace své teorie, protože jedině tak se vyvaruje nebezpečí, že bude skutečnost vysvětlovat podle svých subjektivních očekávání. Lidově se tomu říká, že přání je otcem myšlenky.

Takto vyzbrojení bychom mohli konečně přistoupit alespoň ke zkratkovitému seznámení s publikací *Teorie nevzdělanosti s podtitulem Omyly společnosti vědění*. Zkratkovitému proto, že byt' se jedná cca o pouhých 120 stran textu, je to knížka nadmíru hutná, skutečně žádné „louže slov“. Nejprve k autorovi. *Konrad Paul Liessmann (1953) byl v lednu 2007 v Rakousku vyznamenán titulem „Vědec roku“*. Jeho *Teorie nevzdělanosti* se již při svém prvním vydání v roce 2006 setkala s velkým ohlasem ve smyslu, že se jedná o aktuální a brilantně formulovaný text.

Knížka má devět kapitol. V předmluvě autor poukazuje, že „...nikdo už nedokáže říct, v čem dnes spočívá vzdělání nebo všeobecné vzdělání“. Z kapitoly „Co ví společnost vědění?“ upozorním alespoň na konstatování, že „...vědění je informace nesoucí význam.... vědění se jednotlivosti a pojmy stávají teprve tehdy, když jsou vzájemně propojené“. Aplikujte si toto konstatování na validitu stále zdůrazňovaných a přece tak lehce vyhledatelných (pouhých) informací. Čtvrtá kapitola je nadepsána „PISA – honba za pořadím“. V jejím závěru čteme: „*V dýmu kadidla vyhodnocování rituálů a kontroly kvality dochází pozvolna k restrukturalizaci celého vzdělávacího systému, když už bezpochyby nejde o poznání, vědeckou zvědavost a akademické svobody, ale o fantazmata efieencie, aplikace, kontroly, špičkových výkonů a přizpůsobení, tedy o veškeré podoby nevzdělanosti*“. Konrad Paul Liessmann se samozřejmě nevyhnul ani problému evaluace. Uvedu jen jednu z myšlenek provokujících k reflexi: „*Je v logice evaluačního procesu, že se pod pláštěm zjišťování vykonané práce podle objektivních kritérií vyvíjí normativní tlak, jemuž se nikdo nemůže protivit, protože by riskoval pověst neschopného odpírače, kverulanta, zaostalce nebo ustrašence*“.

Nedá mi, abych neuvedla ještě jednu obsáhlejší citaci z doporučené publikace:

„*Způsob, jakým se dnes vědění prezentuje, je také možné chápat jako rostoucí pohrdání vědění. Nešvar, který je možné pozorovat nejen při firemních prezentacích, ale který se stále více šíří při vědeckých sympoziích a na univerzitách a jehož jádrem je to, že se jednoduché věty a nabubřelé pojmy promítají přes power-point a pak je přednášející prostě předčítá, je výrazem pohrdání posluchači a absolutní ztrátou toho, čemu se kdysi říkalo přednášková kultura....při takových příležitostech dochází k zásadnímu nepoměru mezi technickým a mediálním vybavením a duchovním obsahem. Jakmile se všechno blyští a jiskří, všemu dominují videoklipy, monitory a laptopy a vše se nese v duchu totální multimediality a snahy o grafické ztvárnění, je skutečně lepší přestat naslouchat. Nejenže nadvláda techniky překrývá slova, ona už nepřipouští skutečné myšlenky...formuluji se už jen nadpisy, podnadpisy a hesla a veškeré možnosti propůjčit větám logickou, tudíž argumentační strukturu, jsou podvázané...Pokud dávají na takové koncepty peníze podnikatelé, je to jejich věc...Ale když se univerzity, které mají takřka tisíciletou zkušenost s metodami, jak nakládat s vědění, řídí při restrukturalizaci zcela prostoduchými ideologiemi podnikání, je to projev neschopnosti a faktické hlouposti*“.

Své doporučení v každém případě věnovat mimořádnou pozornost knize Konrada Paula Liessmanna, a to rozhodně ve prospěch kvalitní přípravy znevýhodněných studentů, zakončím citací z poslední kapitoly, jasně nadepsané „Skončeme s reformou vzdělání“. Čtenáře zaujme už analýza samotného pojmu reforma. Uvědomujeme si dostatečně, že „...sloveso reformovat, které bylo v 15. století přejaté z latiny, znamenalo původně vrátit něčemu, co hrozilo vymknutím z řádu, opět původní „formu“ ...slovo „reforma“,

jako substantivum doložené až v 18. století, mělo silně restaurativní komponentu, vyjadřovalo obnovení a zlepšení nějaké instituce na základě uvědomění si původního poslání...“reformní pedagogika“ z přelomu 19. a 20. století, která kritizovala školu jako instituci vyžadující poslušnost, dril a disciplínu, byla také nesena duchem návratu k původnímu poslání školy, tedy k návratu k originalitě a spontaneitě dětského života a prožívání...“ Autor rozhodně nepopírá potřebu reform, naopak míní, že „...většina reform se měla udělat již dávno“.

Současně je přesvědčen, že „...reformátoři naší doby nedělají v podstatě reformy, ale převraty“. Konkrétně to dokládá analýzou nedávno realizovanou reformou německého pravopisu. Poukazuje také na ty, kdo z tohoto procesu profitují: „Jsou to akreditační podniky, testovací agentury a poradenské firmy, které budou v dohledné době v celé Evropě za slušné peníze školy a univerzity testovat, evaluovat, poradensky zabezpečovat a udělovat certifikáty...“.

Všem, kteří se v upřímném zájmu a bez zaujatosti seznámí s myšlenkami Konrada Paula Liessmanna, bych si dovolila doporučit, aby se potom obrátili do oblasti krásné literatury. Třeba ke klasické Andersonově pohádce o králi, který byl jen v dětských očích přiznaně nahý. Nebo k apokryfům Karla Čapka. V tom o Agathonovi a moudrosti athénský filosof uvažuje: „Řekl jsem tři slova: chytrost – rozum – moudrost....ted' už vím, jaký je rozdíl v těch třech slovech. Chytrost je obyčejně krutá, zlomyslná a sobecká, vyhledává na bližním slabost a dovede ji využití k svému zisku, vede k úspěchu. Rozum bývá krutý k člověku, ale je spravedlivý k účelům, hledá zisk obecný. Najde-li na bližním slabost nebo zpozdilost, hledí ji odstraniti poučením nebo kázní, vede k nápravě. Moudrost nemůže býti krutá, neboť je sama blahovůle a sympatie, nehledá už ani obecný zisk, neboť příliš miluje lidi, než aby mohla milovat nějaký další účel. Najde-li slabost či ubohost bližního, odpouští jí a miluje ji, vede k harmonii.“

Curriculum

doc. PaedDr. Alžběta Peutelschmiedová, Ph.D.

Telefon: +420 585 635 311

Email: peutel@pdfnw.upol.cz

Oblasti zájmu: Problematika etiologie a terapie koftavosti, podpora rozvoje svépomocných skupin balbutiků, osvětová činnost, spolupráce s médii ve prospěch lepší informovanosti o balbuties, školská problematika - komunikace a integrace žák-učitel, identifikace a vzdělávání nadaných a talentovaných dětí

Zastávaná funkce: zástupce ředitele Ústavu speciálně pedagogických studií

Název instituce: Ústav speciálněpedagogických studií, Pedagogická fakulta Univerzity

Stručný životopis: dostupné na www.uss.upol.cz